

Wat is het koninkrijk van God?

(Studie bij de prediking in EDRNoord
op 4 januari 2009 uit Matteus 5:1-12)

J.C. Bette

In de Schaapskooi

Het was aan het eind van de zeventiger jaren, inderdaad van de vorige eeuw. Ja, wie ouder wordt, kan verhalen...☺ Ik stond na een indrukwekkende bijbelstudieavond achterin de Schaapskooi, de kerkzaal van Evangeliegemeente In de Ruimte in Soest. De voorganger van deze gemeente, broeder Herman ter Welle, stelde mij voor aan de heer Sidney Wilson¹, de boeiende spreker van die avond. 'Broeder Hans is een van onze medewerkers', zei Herman, 'en hij is erg geïnteresseerd in het antwoord op de vraag wat we nu onder het koninkrijk van God moeten verstaan.' Met een joviale lach keek Herman mij aan: nu ga je het krijgen...

In korte, afgepaste woorden die in staccato uitgesproken werden, kwam de directe reactie: 'Het koninkrijk van God is dat koninkrijk waar God koning is.' Daarmee was alles gezegd en ging bijbelleraar Sidney Wilson weer over tot de orde van de dag: wie ik was en wat mijn aandeel bij het werk van In de Ruimte inhield...

Gedurende vele jaren heeft dit antwoord van broeder Sidney me van tijd tot tijd behoorlijk bezig gehouden. Zo simpel als het is, heb ik geprobeerd het toe te passen in mijn eigen leven: in hoeverre is mijn leven betrokken op dat koninkrijk, waarvan God de koning is? Ik heb gemerkt dat daar de strijd van de levensheiliging begint. Heiliging is voor een christen een levenslang proces. Het is een werk van de Heilige Geest in elke gelovige dat begint bij bekering en wedergeboorte, maar doorgaat zolang je leeft. Heiliging is het durende vernieuwingsproces in het leven van ons christenen, om te veranderen naar het beeld van Jezus Christus. Wij leven immers met de belijdenis: Jezus is (mijn) Heer! Nu dan: overal waar Jezus koning en Heer is, daar is het koninkrijk aanwezig. De gelovige die Jezus als Heer erkent en vervuld is van de Heilige Geest, leeft nu al in dit leven onder de heerschappij en dus het koningschap van God.

Meer dan persoonlijk geloof

De volledige vervulling van alle beloften over dit koninkrijk (vanwege de Joodse oorsprong van bijbelteksten ook wel 'koninkrijk der hemelen' genoemd), ligt nog in de toekomst. Opnieuw in staccato zou je kunnen stellen: het koninkrijk van God is door de profeten voorspeld; door de komst van Jezus Christus aangeboden/aangebroken;

gedurende de periode van de christelijke gemeente is het koninkrijk aanwezig in de werkelijke volgelingen van Jezus en met de wederkomst van Christus zal het koninkrijk van God zijn volledige gestalte aannemen.

Maar ieder die over het koninkrijk van God nadenkt, beseft wel, dat de persoonlijke invulling, zoals ik die zojuist gegeven heb, slechts een klein (!) gedeelte vormt van wat er over het Godsrijk te zeggen valt. In het Oude Testament speelt vanaf de schepping de vraag naar het koninkrijk en het koningschap van God een grote rol en aan het eind van het Nieuwe Testament wordt in het boek Openbaring de vervulling in vervoerende woorden getekend.

In de Bergrede (Matteus 5-7) worden de zaligsprekingen (5:1-10) geplaatst tussen grote en verdragende beloften aangaande het koninkrijk der hemelen. Wanneer we dit belangrijke onderdeel van de leer van Jezus door de serieprediking nader gaan bestuderen, zullen we daarom eerst in de vorm van deze studie nadenken over de vraag wat het betekent wanneer aan gelovigen 'het koninkrijk' wordt beloofd (5:3; 10).

De bergrede en het koninkrijk

De zaligsprekingen (Matt.5:1-12)

De zaligsprekingen vertegenwoordigen een stijlform die bekend is uit het Oude Testament. Deze vorm wordt gebruikt in de wijsheidsliteratuur en door de profeten in de gedeelten die gaan over de komst van het messiaanse vrederijk (Jes.30:18; 32:20; 56:2). De zaligsprekingen in de bergrede zijn poëtisch van vorm en paradoxaal van inhoud. In kernachtige, afgemeten zinnen (!) bevelen zij zichzelf aan als het hoogste van alle goed. Ze kunnen niet worden losgemaakt van de persoon van Jezus Christus.

De zaligsprekingen kunnen beschouwd worden als het antwoord op de vraag: wie gaan het Rijk van God binnen? De achtergrond ervan vinden wij al in het OT, waar gevraagd wordt wie toegang mag hebben tot de tempel van de Heer (Ps.15 en 24).

De hoofdstukken 5-7 geven ons het onderwijs van het koninkrijk der hemelen, terwijl de volgende twee hoofdstukken (8-9) laten zien hoe de krachten van dit koninkrijk openbaar worden (vgl. Matt.4:23-25).

Het koninkrijk van God in de verkondiging van Jezus

Wat betreft de verkondiging van Jezus is het centrale thema het 'Koninkrijk van God'. Zo vatten tenminste de drie eerste evangelisten Jezus'

¹ Zie www.sidneywilson.nl

verkondiging samen (Marc.1:15; Matt.4:23; 9:35; Luc.4:43; 8:1). Dit blijkt ook duidelijk in de vele keren dat Jezus over het koninkrijk spreekt. Hij heeft het o.a. over het ingaan in het koninkrijk, het feestmaal van het koninkrijk, de nabijheid van het koninkrijk, het gebed om het komen van dat Rijk. Ook vele gelijkenissen handelen over het koninkrijk Gods. Maar wat moeten we nu onder dit koninkrijk verstaan?

De term koninkrijk van God wordt in het Nieuwe Testament nergens uitgelegd, waaruit we opmaken dat deze bekend werd verondersteld. In het Oude Testament komen we het begrip in tweeërlei zin tegen. Ten eerste in de zin van het altijd aanwezige, algemene koningschap van God. In de Psalmen wordt het universele koningschap van God bezongen (bv. Ps.47, 93, 96-99). Dit koningschap kan in de schepping en in de geschiedenis nog niet ten volle waargenomen worden, want het is daar nog geen algemene werkelijkheid geworden.

Ten tweede wordt er in het Oude Testament over het koningschap van God gesproken in de zin van het toekomstige messiaanse Vrederijk. Het zichtbare koningschap van God over de wereld zal in de toekomst werkelijkheid worden (bv. Jes.2:2-5; Dan.2:44). Deze beloofde toekomstige heerschappij is nauw verbonden met de komst van zijn knecht, de Messias.

Uit tekstplaatsen als Marcus 1:15, waar Jezus zegt: 'De tijd is vervuld en het koninkrijk Gods is nabij gekomen' blijkt dat Jezus spreekt over iets dat in het OT beloofd en aangekondigd werd. Met andere woorden, Jezus spreekt over het koninkrijk in de tweede zin, het beloofde messiaanse Rijk. Met de komst van dit Rijk breekt de tijd van de vervulling aan, de voleinding, de beloofde heilstijd.

Verder wordt uit de oudtestamentische achtergrond duidelijk dat het niet om een koninkrijk gaat in ruimtelijke of geografische zin, maar om de heerschappij, het gezag van de koning. Het hoofdkenmerk van dit koningschap is dat God zijn koningsideaal van gerechtigheid op aarde zal verwezenlijken. Dit ideaal bestaat niet primair in een onpartijdige rechtspraak, maar veeleer in de bescherming die de koning biedt aan hulpelozen en armen, aan wezen en weduwen. Jezus zegt dat dit koningschap komend is, het is nabij, voor de deur.

Uitleg over het koninkrijk, zoals in Matt.5:3

Zalig' (makarios) staat tegenover 'wee' (ouai, vgl. Luc.6:20-26) en betekent 'gelukkig te prijzen'. Het is de vreugde, het geluk, dat diegene bezit die deelheeft aan Gods heil. Het gaat er hierbij niet om hoe mensen zich voelen, maar wat God van hen denkt! Met ptōchoi worden de armen bedoeld, die zo arm zijn dat ze moeten bedelen. Toch is de armoede niet primair materieel, maar geestelijk (benadrukt door 'van geest'). Het zijn de 'ongevormden', de

onwetenden, het gewone, nederige volk (i.t.t. de Farizeeën en schrift-geleerden), dat als bedelaar voor God staat en zich geheel afhankelijk weet van Zijn hulp (zie verwijzingen bij Matt.11:5). Vs.3 en vs.10 vermelden dezelfde beloning, namelijk het koninkrijk der hemelen, d.w.z. de door God beloofde (o.a. Dan.2:44) en door Johannes en Jezus gepredikte (3:2;4:17) messiaanse koningsheerschappij. We maken hieruit op dat vs.3-10 (acht zaligsprekingen) één geheel vormen.

Bespreking van het Griekse woord 'basileia'

Het zelfstandig naamwoord basileia betekent 'koningschap' en 'koninkrijk'.

Het Grieks heeft geen aparte woorden voor 'koningschap' (de functie van koning-zijn) en 'koninkrijk' (gebied waarover een koning heerst); het ene woord basileia omvat beide betekenissen. Voor de vertaling zal de context duidelijk moeten maken of op een bepaalde plaats misschien meer gedacht wordt aan de functie (bv. Openb.17:17 en 18) of aan het gebied (bv. Matt.4:8 of Marc.6:23). Vaak is de keuze echter moeilijk en zou men graag één Nederlands woord kennen dat zowel 'koningschap' als 'koninkrijk' omvat. In het NT komt basileia meestal voor in de uitdrukking hē basileia tou theou, waarmee iets bedoeld moet zijn als 'de invloedssfeer van Gods koningschap' of 'de erkende reikwijdte van Gods koningschap', maar wat gewoonlijk vertaald wordt met 'het koninkrijk van God'. (Mattheüs spreekt meestal van 'het koninkrijk der hemelen', wat de joodse tendens om het uitspreken van Gods naam te vermijden weerspiegelt.) Dit koninkrijk wordt meestal gezien als een zaak van de toekomst, waarin uiteindelijk de heerschappij van God ten volle erkend en zichtbaar zal zijn (bv. Matt.6:10), maar Jezus geeft aan dat in Zijn tijd op aarde de verwerkelijking van dit koninkrijk al tegenwoordig is: het koninkrijk van God is nabij (Marc.1:15), is over Jezus' toevoorders gekomen (Matt.12:28), en is zelfs temidden van Zijn toevoorders (Luc.17:21). Min of meer synoniem met 'het koninkrijk van God' is 'het koninkrijk van Christus', die het 'koninkrijk' van God gekregen heeft (Luc.22:29), en het later ook weer aan Hem zal teruggeven (1Cor.15:24).

Prediking van het koninkrijk en het getuigenis van Jezus over Zichzelf

Een vraag die veel gesteld wordt, is hoe deze twee thema's, die van de prediking van het koninkrijk en Jezus' getuigenis aangaande Zichzelf, zich verhouden. Vaak denkt men namelijk dat maar één van beide authentiek kan zijn, en de voorkeur valt dan altijd uit ten gunste van de prediking van het koninkrijk.

Bij lezing van de evangeliën valt het echter op dat de schrijvers het onderwijs van Jezus verdelen over twee elkaar afwisselende groepen. Enerzijds is er het onderwijs dat aan een breed publiek of aan

tegenstanders in het openbaar wordt gegeven, anderzijds is er het onderwijs dat alleen voor de discipelen bestemd is. Deze tweedeling komen we ook in het evangelie naar Johannes tegen. Dit gaat terug op Jezus Zelf. We zien dat bijvoorbeeld in Marc.4:10-11: En toen Hij [met hen] alleen was, vroegen zij die in zijn omgeving waren met de twaalven Hem naar de gelijkenissen. En Hij zeide tot hen: 'U is gegeven het geheimenis van het koninkrijk Gods, maar tot hen, die buiten staan, komt alles in gelijkenissen.' Jezus maakt dus onderscheid tussen onderwijs voor discipelen en voor buitenstaanders, tussen zogenaamd esoterisch en exoterisch onderwijs (vgl. Matt.11:27; 13:16v.). Evenals in het Jodendom komen beide vormen bij Jezus naast elkaar voor. Het zou eerder bevreemden wanneer dit in tegenstelling tot de Joodse context niet het geval was. Het verschil tussen beide is bij Jezus een verschil in verstaanbaarheid: alleen aan de gelovigen wordt de volmacht van Jezus geopenbaard.

Met dit gegeven komt overeen dat het merendeel van de zgn. 'Zoon des mensen'-woorden gericht zijn tot de discipelen, terwijl het thema van het koninkrijk van God een veel grotere rol speelt in zijn openbare prediking, zoals in de gelijkenissen. Dit blijkt bijvoorbeeld duidelijk in Luc.17:20vv. waar Jezus tegenover de Farizeeën over het koninkrijk van God spreekt, maar direct erna tegen zijn discipelen (vs.22) over de dagen van de Zoon des mensen. Dit onderscheid is van fundamenteel belang voor een juiste waardering van Jezus' getuigenis aangaande Zichzelf.

Het messiaanse Rijk nu al aanwezig

We zagen dat Jezus verkondigde, dat het koninkrijk nabij was, voor de deur. Het is zo nabij, dat de krachten ervan al werkzaam zijn in het heden. Dat het koninkrijk nabij is, werd ook door bijvoorbeeld de Joodse apocalyptische beweging in de eerste eeuw en door Johannes de Doper verkondigd. Maar nieuw is bij Jezus dat de krachten ervan al in het heden werkzaam zijn.

Op de vraag van Johannes de Doper uit de gevangenis of Jezus degene was die komen zou of dat zij een ander te verwachten hadden, antwoordt Hij: 'Blinden worden ziende en lammen wandelen, melaatsen worden gereinigd en doven horen, doden worden opgewekt en armen ontvangen het evangelie'.

In deze opsomming zien we een duidelijke toespeling op oudtestamentische profetieën over het messiaanse Vrederijk (Jes.26:19; 29:18v.; 35:5-6; 61:1v.). De uitzichtlozen worden geholpen en de zieken genezen. De tijd waarin de Geest was gedooft, is ten einde en de heilstijd breekt aan.

Wanneer Jezus aan het begin van zijn bediening in Nazaret uit Jesaja 61:1-2 citeert: 'De Geest des

Heren Heren is op mij, omdat de Here mij gezalfd heeft; Hij heeft mij gezonden om een blijde boodschap te brengen aan ootmoedigen, om te verbinden gebrokenen van hart, om voor gevangenen vrijlating uit te roepen en voor gebondenen opening der gevangenis; om uit te roepen een jaar van het welbehagen des Heren?' zegt Hij vervolgens: 'Heden is dit schriftwoord voor uw oren vervuld', met andere woorden, met u als getuigen is dit heden in vervulling gegaan (Luc.4:21). De eschatologische bruiloft is begonnen, de bruidegom is gekomen en het bruiloftsfeest is gaande (Marc.2:18vv.). Met veel verschillende beelden brengt Jezus steeds weer dezelfde boodschap, te weten dat de messiaanse heilstijd is aangebroken. Het licht is gekomen en schijnt (Marc.4:21). De dag van de oogst is aangebroken, met een dertig-, zestig- of zelfs honderdvoudige vrucht (Marc.4:8), de oogst is groot (Matt.9:37), de velden zijn wit (Joh. 4:35). De vijgenboom krijgt weer bladeren, de lente staat voor de deur (Marc.13:28vv.). Nieuwe wijn wordt aangeboden (Marc.2:22). Het feestgewaad wordt aan de verloren zoon gegeven (Luc.15:22). Nu al wordt de vrede en het heil van God aangeboden (Matt.10:11-15), wordt er gebonden en ontbonden (Matt.16:19; 18:18), dat wil zeggen, wordt de verlossing meegedeeld en het oordeel aangezegd.

Ook met symbolische of beter gezegd profetische handelingen heeft Jezus duidelijk gemaakt, dat het koninkrijk van God, de heilstijd, nu al aangebroken is. Wanneer Hij de handelaren uit de tempel verdrijft, brengt Hij daarmee Zach.14:21 tot vervulling: 'En op die dag zal er geen veehandelaar meer zijn in het huis van de Heer van de machten', een messiaanse profetie volgens welke 'in het laatst der dagen' de tempel gereinigd en in ere hersteld zal worden (vgl. Mal.3:1vv.; Ezech.40-47). Het is nu de dag dat de tempel wordt vernieuwd en de nieuwe eeuw aanbreekt. En na een wonderbare spijziging van 5000 mensen, reageren de mensen die dit meemaken als volgt: 'Deze is waarlijk de profeet, die in de wereld komen zou' (Joh.6:14). En wanneer Jezus op zijn laatste reis naar Jeruzalem de stad binnenrijdt op een ezel is dit een duidelijke herinnering aan de koning van vrede in Zach.9:9. Dit wordt dan ook zo door de omstanders ervaren, wanneer zij roepen: 'Gezegend het komende rijk van onze vader David' (Marc.11:10). Hiermee spreken zij hun verwachting uit dat het door de profeten aangekondigde herstel van het koningshuis van David nu voor de deur staat.

Een korte samenvatting

Het koninkrijk van God is een centraal begrip in de Bijbel. Als Schepper heeft God het volle recht om als koning over zijn schepping te heersen. De schepping is het gebied van zijn heerschappij. Omdat de mens de keuze kreeg deze heerschappij wel of niet te erkennen en door de zondeval, is er een rebellerende 'enclave' ontstaan waarin satan tijdelijk de heerschappij voert.

Toch heeft God altijd mogelijkheden gezocht om de mensen een nieuwe kans te geven in een nieuwe relatie (een nieuw verbond) met Hem. Dit krijgt vooral gestalte in Gods volk Israël en in de christelijke gemeente.

Vanaf de verovering van het land Kanaän is Israël een theocratie: God zelf is hun koning. Maar na zo'n 200 jaar willen de Israëlieten een eigen zichtbare koning, zoals de omringende volken. De dynastie van David wordt een eeuwig koningschap beloofd (2 Samuël 7:16). Het is opvallend dat na de splitsing van het rijk het koningschap van het noordelijke deel voortdurend instabiel is, terwijl het zuidelijke deel de lijn van David blijft volgen. Deze lijn lijkt te stoppen bij de Babylonische ballingschap (2 Kron.36:15-21). Toch zijn er veel beloften gegeven van herstel (bijvoorbeeld Jes.9:2.7;11:1-9, Micha 5:2-14).

De Israëlieten verwachtten ten tijde van de ballingschap het herstel van het koningschap van God. Het zou zich vanuit Israël uitbreiden over de hele wereld (Zacharia 14:9). Volgens Daniël 7 krijgt dit komende koninkrijk als leider 'een mensenzoon' (vers 13 NBG), terwijl de 'heiligen van de hoogste God' (vs.18) zullen meeregeren. Dit koninkrijk staat tegenover de slechte koninkrijken die over de aarde heersen. De Joden geloven/geloofden dat eens de Messias zou komen om zijn rijk te vestigen. Dit gaf troost in de lange 400 jaar tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament waarin ze werden onderdrukt door wrede heersers en waarin veel Joodse opstanden plaatsvonden (zie bijvoorbeeld de twee apocriefe boeken van de Makkabeeën), die uiteindelijk allemaal mislukten. Dit was de Joodse situatie rond de tijd van Jezus. Toen Johannes de Doper de komst van de Messias aankondigde (Luc. 3:1-17) en Jezus het koninkrijk van God begon te prediken (Marc.1:15), was het begrijpelijk dat de Joden de eschatologische vervulling van Gods koninkrijk in die tijd verwachtten.

Aanvankelijk kondigt Jezus de komst van het koninkrijk van God (der hemelen) aan. Als de mensen de voorspelde tekenen van de Messias herkennen, willen ze hem koning maken (Joh. 6:15). Jezus ontwijkt deze ideeën. Dan komt er in Matt.11:20 een wending. Het Joodse volk als geheel en vooral de verantwoordelijke leiders wijzen Jezus af. Vanaf die periode richt Jezus zich niet meer op het volk als geheel, maar op het individu. De boodschap van het koninkrijk wordt in andere woorden 'verpakt' (zie b.v. Matt.13 de gelijkenissen over het koninkrijk der hemelen).

De komst van het koninkrijk wordt als het ware uitgesteld, hoewel dit in Gods plan is besloten, zoals blijkt uit Hand.1:6-7 en Openbaring. Achteraf blijkt dat er eerst een andere fase moest komen. In die tussenfase moest de Messias wordt verworpen en gedood. Er moeten confrontaties plaatsvinden tussen de verschillende rijken die uitmondten in een wereldwijde oorlog. Toch bleef Jezus benadrukken dat het koninkrijk nabij is (Matt.16:28; 24:36-44) en plotseling zal komen.

Jezus zegt tegelijk dat het koninkrijk al aanwezig is. Het wordt sterk tegengewerkt door het rijk van satan (Matt.4:8;12:25-26). Maar Jezus heeft macht over satan (Matt.12:28-29). De Joden zagen deze ontwapening van satan (met name in het uitdrijven van demonen) als tekenen van de eindtijd (Luc.10:18).

Het koninkrijk van God staat haaks op deze wereld (Joh.18:36). Het is zoals hierboven toegelicht absoluut verbonden aan de persoon van Jezus. Dat is het nieuwe aan de boodschap die Hij bracht. Jezus zegt dat het koninkrijk beschikbaar is voor zondaars (Matt.9:13). Hij zag voorrang voor Israël (Matt.10:6), hoewel het koninkrijk later aan 'een volk uit de heidenen' zal worden gegeven (Matt. 21:43). Het koninkrijk van God zal definitief op aarde baanbreken op een spectaculaire manier (Mar.13:26) als 'de Mensenzoon' op de wolken verschijnt. Het is bijzonder wrang dat het volk zijn koning doodt op grond van een beschuldiging die waar is (Matt.26:63-66;27:11) maar die spottend wordt misbruikt (Matt. 27:29 en 37).

In de periode na Jezus' hemelvaart krijgt het koninkrijk een onverwachte gedaante. Jezus neemt zijn positie als koning in aan de rechterhand van de Vader (Hand.2:33-36). Jezus regeert, maar nog niet op de uiteindelijk te verwachten manier (Hebr.2:8-9). Het koninkrijk heeft tijdelijk een andere aard. Het komt (nog), maar is er tegelijkertijd al.

Het koninkrijk blijkt een equivalent voor Jezus zelf. Terwijl Jozef van Arimatea 'de komst van het koninkrijk van God verwachtte' verwachten de christenen Jezus zelf (Fil.3:20). De verkondiging van het koninkrijk wordt in die tijd de verkondiging van Jezus als de Heer en blijkt ermee samen te vallen (Ef.5:5). De oproep tot berouw en bekering is geen doel in zichzelf, maar voorwaarde om het koninkrijk persoonlijk binnen te gaan (Matt.3:2; 4:17). Je kunt alleen door opnieuw geboren te worden het koninkrijk binnengaan (Joh.3:5). Christenen dienen een andere 'koning' dan de keizer, namelijk Jezus, Gods Zoon! In het boek Openbaring zien we de volledige verwezenlijking van het koninkrijk, waarin de gelovigen met Christus op de nieuwe aarde zullen heersen (Op.1:6, 5:10; 20:4-6). Het is een koninkrijk waar vrede, gerechtigheid en liefde zullen heersen. Het koninkrijk der hemelen is dus niet hetzelfde als de hemel, het is 'het gebied' waar de hemel de toon aangeeft en waar God de volle werkelijkheid bepaalt.

Sidney Wilson had volkomen gelijk, toen hij zei dat overall waar Jezus koning is, daar is Gods koninkrijk aanwezig. De gelovige die Jezus als Heer erkent en vervuld is van de Heilige Geest leeft nu al onder de heerschappij van de Here God. Maar de volledige vervulling van alle de beloften van het Godsrijk ligt nog in de toekomst. Het hemels koninkrijk scheidt kracht voor vandaag en blijde hoop voor de toekomst!

Bij deze 'Studie voor de prediking' heb ik onder meer gebruik gemaakt van wat wij eerder schreven in de 17-delige Studiebijbel op het Nieuwe Testament (www.studiebijbel.nl). Zie voor andere studies: <http://www.regenboogveenendaal.nl>